

Konya Medreselerine Dair Kapsamlı Bir İnceleme

Kitap Adı: **Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900-1924**

Yazar: **Prof. Dr. Caner Arabacı**

Yayınevi: **Konya Ticaret Odası Yayınları**

Baskı Yılı: **2017 (2. Baskı)**

Sayfa Sayısı: **721**

ISBN: **978-605-137-638-7**

Rabia Dikilitaş¹

Atıf / Citation: Dikilitaş, R. (2025). Konya Medreselerine Dair Kapsamlı Bir İnceleme. *Konya Araştırmaları Dergisi*, 2, 133-136. <https://doi.org/10.5281/zenodo.18051525>

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi / Graduate Student, KTO Karatay Üniversitesi, Konya / Türkiye, ORCID: 0009-0000-3623-3488, rabia.dklts@gmail.com.

Binlerce yıllık eğitim tarihimizin en uzun ve istikrarlı eğitim kurumu olan medreseler, Büyük Selçuklu Devleti'nden, Türkiye Selçuklu Devleti'ne ve oradan da Osmanlı Devleti'ne gelişerek ve büyüyerek intikal etmiştir. Medreseler, sadece ilim ve eğitim sistemi ile sınırlı kalmayarak içtimai ve kültürel olarak her alana nüfuz edebilmeyi başarmıştır. Başlangıçta dini temelli eğitim veren medreseler, zamanla bütün ilimlerle ilgilenmiştir. Devlet ve toplumun ihtiyaç duyduğu alanlarda ihtisas medreselerinin Türkiye Selçukluları devrinden itibaren kurulması önemlidir. Zamanla kendisini yenileyerek yoluna devam eden medreselerde bazı yenilikler Fatih Sultan Mehmed (1444-1446, 1451-1481) döneminde, ikinci önemli yeniliklerse Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde yaşanmıştır.

Asırlar boyunca bu devletlerin ayakta kalabilmeleri sadece harp ile sağlanmamıştır. Sağlam temeller üzerine atılmış bir eğitim sistemi ile medreseler, yüzyıllar boyunca devlete ve milletimize her anlamda büyük hizmetlerde bulunmuştur. Günümüzde de hâlen en büyük hizmetlerin eğitim alanında verilmesi gerekmektedir. Zira en büyük ve etkili silah, eğitimidir. Eğitim, bireysel gelişimin yanında toplumsal ilerleme ve devletlerin geleceğini belirleyen temel unsurlardan biridir. Ancak eğitimle yenilikler sunarak ülkemize, milletimize, dünyaya ve gelecek nesillere kalıcı katkılar sunmak mümkündür.

Kadim tarihimizin güçlü bir merkezîyetçi yapıya sahip olduğu medreselerde, dünyanın dört bir yanından bilim adamları, Anadolu'ya gelerek çalışmalarda bulundular. Üretilen bilgiler, geniş coğrafyalara taşındı. Devletlerin ilme maddi ve manevi olarak yüksek değer atfetmesi, medreseleri yalnızca birer eğitim kurumu değil, aynı zamanda birer medeniyet merkezi haline getirdi. Bu kültür atmosferi, toplumun maddi-manevi kalkınmasına katkı sağladı. O köklü geçmiş, neslimize Osman Gazi'nin rüyasında sembolleşen çınar ağacının kök salması, dallarını geniş coğrafyalara yayması gibi tekrar büyümeyi mümkün kılacak kaynak durumundadır. Tarihi mirası çağın şartlarına uygun biçimde yorumlayıp yeniden yeşertmek, geleceğe dair bir ülkü ve sorumluluk olarak değerlendirilmelidir.

Osmanlı Devleti asırlar boyunca, bilgiyi kendisine çeken büyük bir cazibe merkezi idi. Günümüzde yükseköğretim kurumlarının artmasına rağmen her yaştan nitelikli insanların “beyin göçü” yoluyla ülke dışına yönelmesi, tersine bir durumdur. Bu hâl, yalnızca bireysel kariyer tercihleriyle açıklanamaz. Beyin göçü, kısa vadede bireylere daha iyi imkânlar sunsa da uzun vadede ülkenin ilmî birikimini, kültürel sürekliliğini ve entelektüel varlığını zayıflatma riski taşımaktadır. Bu riski en aza indirmek için üniversitelerin düşüncenin serbestçe üretildiği, bilim insanının maddi ve manevi olarak desteklendiği merkezler haline gelmesi büyük önem taşımaktadır. Aksi halde, akademik özgürlük, liyakat, ekonomik imkânlar ve bilimsel üretim ortamı bakımından yaşanan sorunlar, özellikle genç araştırmacıların yurt dışına yönelmesine neden olmaktadır. Beyin göçü sorununun tarihsel bir birikimle, bütüncül bir ilim anlayışıyla yeniden ele alınması gerekmektedir.

Medrese eğitim sisteminin merkezlerinden birisi ve bilim insanları için çekim odağı olan kadim şehir Konya, önemli bir konuma ve köklü bir tarihe sahiptir. Prof. Dr. Caner Arabacı'nın *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri*¹ adlı kitabı, Osmanlı medrese geleneğinin devamlılığını ve dönüşümünü izleyebilmek açısından önemlidir. Arabacı, 1954 yılında Konya'nın Beyşehir ilçesine bağlı Yeşildağ kasabasında doğmuştur. Ortaöğretim ve lise öğretmenliği görevlerinin ardından bazı üniversitelerde öğretim üyeliği yaptı. Hâlen KTO Karatay Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi'nde görev yapmaktadır.

Kitapta Konya'daki medreselerin tarihi gelişimi, kurumsal yapıları ve işlevleri ele alınmaktadır. Bu yönüyle eser, şehir tarihçiliği alanında önemli bir boşluğu doldurarak temel ve akademik seviyede kapsamlı bir kaynak olmuştur. Eserin temel amacı, Osmanlı son döneminde Konya'da faaliyet gösteren medreseleri, tarihsel süreç içinde tespit etmek, bu medreselerin kuruluşlarını, işleyişlerini ve zamanla geçirdikleri değişimleri ortaya koymaktır. Arabacı, Konya'nın başkent olması sebebiyle güçlü bir medrese geleneğine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Ağırlık olarak da Osmanlı döneminde bu geleneğin nasıl sürdürüldüğünü inceleyerek Konya'daki medreselerin gelişimini kronolojik bir şekilde kaleme almaktadır. Bu kurumlar hem dinî ilimlerin hem de aklî ilimlerin öğretildiği temel eğitim merkezleridir.

Selçuklu döneminden devralınan medreselerin bir kısmı, Osmanlı devrinde de aktif olarak kullanılmıştır. Ayrıca yeni medreseler kurularak istihdam sağlanır. Böylece, ilim hayatı canlı tutularak cazibe merkezi olmaya devam eder. Ancak, Konya medreselerinin vakıflar aracılığıyla ayakta tutulması ve bu vakıfların zaman zaman ekonomik sıkıntılar yaşaması, bazılarının kapanmasına yol açmıştır. Bazen de zaman içerisinde medreseler işlevini yitirerek kullanılamaz hâle gelmiştir.

Eserin birinci bölümünde, *Medreselerin Tarihi Gelişimine Kısa Bir Bakış Açısı* ana başlığı altında ayrıntılı bir şekilde anlatılan konu ve kavramlar şunlardır: Medreselerin İşlevi, İlmiye Sınıfı, Medrese Teşkilatı ve Yeri, Müderris, Muid, Medrese Öğrencileri, Kayıt Kabul, Dersler ve Öğretim Tarzı, Medrese İçi Hayat ve Geçim, Medrese Vakıf İlişkisi, Medrese Müştemilatı, İlmiye Kıyafeti, Medrese-Tarikat İlişkisi, Medrese Öncesi Öğretim. Burada yalnızca, medreselerin mimari ya da kronolojik tarihine odaklanmakla sınırlı kalınmaz. Ekonomik ve sosyal hayattan, hiyerarşiden, ders çeşitliliği ve eğitim yönteminden, icazet törenleri ve icazetnamelerden, akademik süreçlerden, yetki ve statülerinden bahsedilerek medrese, bir eğitim kurumu olmanın

¹ Bu çalışmada eserin ikinci baskısı kullanılmıştır. Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanan eserin üçüncü baskısı, çalışma süreci devam ederken yeniden basılmış; ancak bu baskıya ulaşılamadığı için çalışma ikinci baskı esas alınarak tamamlanmıştır.

ötesinde, sosyal ve kültürel bir yapı olarak birçok açıdan ortaya konmuştur. İkinci bölüm, *Selçuklu ve Karamanoğulları Dönemi Konya Medreseleri* ana başlığını taşır. Bu başlık altında, Osmanlı öncesi Konya medreselerinden bahsedilerek konuya tarihi bir derinlik katılır. Üçüncü bölümde *Klasik Tipteki Osmanlı Devri Konya Medreseleri* ana başlığı altında kadim şehir Konya'daki Osmanlı son devri medrese yeniliklerine ve dönemin entelektüel kadrosuna yer verilerek gelişen ve büyüyen medreseler kaleme alınmıştır. Son olarak dördüncü bölüm ise, güncel tarihi tartışmalara zemin hazırlayan kısım olmasıyla önem arz etmektedir. *1908'den Sonra Konya Medreselerinde İslah Çalışmaları ve 20. Yüzyılda Konya Medreseleri* ana başlığı altında meşrutiyet dönemlerinde medreselerin ıslahatı ile reform çalışmaları değerlendirilmiştir. Bu bölümde yenilikler, kurumsal reformlar ve yeni medrese tipleri incelenmiştir. Ancak bu kurumların işlevsel olabilmesi için yeterli zaman tanınmamıştır. Sonuç verebilmesi için 25 yıla ihtiyaç vardır. Lakin, sürekli değişen yönetmelikler, siyasi istikrarsızlık nedeniyle temeli olan ve büyük kitlelere hitap eden bir sonuç elde edilememiştir. 20. yüzyıl Konya Medreseleri sonrasında, modernleşme adı altında Batı tipi eğitim, mimari ve kurumsallığın yansıdığını, bununla birlikte zamanla eğitim kurumlarına siyasi etkinin arttığı görülür.

Son olarak eser, Tevhîd-i Tedrîsât Kanunu ile medrese sisteminin nasıl sonlandığını analiz ederek tarihsel sürecini tamamlamıştır. Zamanla eğitim faaliyetlerinin durağanlaşması, dönemin gerileme süreciyle paralellik göstermektedir. Kitabın sonucu ve güçlü yanları olarak Arabacı, eserinde teorik tartışmalardan ziyade, yer adları, kurucu isimleri, mimari ve personel isimleri kullanarak mikro tarih perspektifini de akıcı bir şekilde kullanmıştır. Osmanlı eğitim tarihi literatürüne yönelik Konya özelinde medrese kurumunun envanteri çıkarılmıştır. Eserin, arşiv belgeleri, kitap ve makaleler, gazete ve mecmualar, kaynak şahıslar, dizin ve ekleriyle zengin bir kaynakçaya sahip olması, çalışmayı güvenilir ve özgün kılmaktadır. Böylelikle dileyen araştırmacılar ve okuyucular için temel başvuru kaynağı ve referans olarak Konya'daki medrese eğitim tarihini Selçuklu'dan Cumhuriyet'e kadar kronolojik ve sistematik bir şekilde inceleyen önemli çalışmalardan biridir.

Bununla birlikte, eserde karşılaştırmalı analizlere daha fazla yer verilerek Konya medreselerinin diğeri Anadolu şehirleriyle mukayesesi, çalışmanın etki alanını genişletebilirdi. Ancak bu durum, eserin temel amacını gölgelememektedir. Aksine ileride yapılacak çalışmalar için bir zemin hazırlamaktadır. Arabacı, yaklaşık bin yıla yakın süre boyunca devam eden ve köklü kurumlar olan medreselerin yeniden incelenmesini, yerli kültür ve medeniyet değerlerinden beslenen, toplumla bütünleşmiş ve toplum tarafından sahiplenilen bir eğitim modelinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ona göre, ideal insan tipi olan vatanına ve milletine sadık, üretken, güvenilir ve dürüst niteliklere sahip nesiller, "pergel" benzetmesiyle ifade edildiği üzere, bir ayağı kendi medeniyetinde sabit, diğeri ayağıyla dünyayı dolaşabilen, yani hem geleneksel değerlere bağlı hem de evrensel gelişmelere açık, ufku geniş bireylerin yetiştirilmesiyle var olacaktır.

Atalarımız, asırlar boyunca millet ve devlet bilinci etrafında ortak bir paydada buluşarak hem kendi dönemlerine hem de gelecek nesillere hizmet etmişlerdi. Bu süreçte ilmî ve aklı alanlarda nitelikli ve donanımlı pek çok âlimin yetişmesine zemin hazırlamıştı. Önemli eserler ve buluşlar ortaya koymuşlardı. Bu eser, söz konusu mirasın anlaşılması bakımından değerli bir başvuru kaynağıdır.

İntihal / Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve editör incelemesinden geçmiştir. / *This article has been scanned via a plagiarism software, reviewed by editor.*

Değerlendirme / Review: Bir iç (kitap editörü) değerlendirme / *One internal (book editor) review.*

Etik Beyan / Ethical Declaration: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. / *Ethical principles were followed during the preparation of this study.*

Etik Bildirim / Complaints: info@konyadergisi.net

Beznerlik Taraması / Similarity Check: iThenticate

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / *The author declares that there is no conflict of interest.*

Finansman / Grant Support: Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır. / *No funds, grants or other support was received.*

Kaynaklar / References

Arabacı, C. (2017). *Osmanlı Dönemi Konya Medreseleri 1900-1924*. (2. Baskı). Konya Ticaret Odası Yayınları